

VINCZE VIOLA

Nemzetközi Jogi Tanszék

Témavezető: dr. Kajtár Gábor PhD, adjunktus

A KATONAI SZÜKSÉGESSÉG ELVE AZ ÚJ FEGYVERRENDSZEREK TÜKRÉBEN

1. Bevezetés

1.1. A katonai szükségesség, mint a nemzetközi humanitárius jog alapelve

A nemzetközi humanitárius szokásjog minden kétséget kizáróan integrálta a megkülönböztetés elvét, az arányosság elvét, valamint a katonai szükségesség és az emberiség elvét, mint a hadviselés módját meghatározó és irányító normákat. A szokásjogi elvek nemcsak az alkalmazandó jog magyarázata során töltenek be fontos szerepet, hanem a jogalkotás és jogalkalmazás során is útmutatóul szolgálnak a jogalkotók és politikai döntéshozók számára. Jogi és morális alapjai a humanitárius jognak, olyan egyetemes értékek, amelyek a katonai magatartás mércéjéül szolgálnak.¹

1.2. A katonai szükségesség fogalma

A katonai szükségesség alapvetően azt jelenti, hogy csak olyan fajtájú és fokú katonai erő alkalmazására kerülhet sor, amely feltétlenül szükséges az ellenséges haderő legyőzéséhez. A fogalom középpontjában az az alaptétel áll, amely szerint a katonai szükségesség soha nem szolgálhat jogellenes cselekmények igazolásául. Az elv pontos tartalma és gyakorlati megvalósíthatósága azonban nem egyértelmű.² A pozitív jog keretein belül a katonai szükségesség különböző jelentéstartalmakkal bírhat. A két legfontosabb tartalom, illetve értelmezés közül az egyik úgy érvel, hogy a katonai szükségesség különleges körülmények esetén alkalmazandó, de mindig jogszerű cselekményekkel kapcsolatban, míg a másik interpretáció szerint a katonai szükségesség jogellenes cselekmények igazolására szolgálhat. Napjainkra ez utóbbi értelmezés meghaladottá vált, és a jogalkotók és szakértők általánosan egyetértettek abban, hogy a

¹ Írott szabályok hiányában a hadijogi elvek általános iránymutatásul szolgálnak a fegyveres konfliktusok idején alkalmazandó magatartásra. US Department of Defense Law of War Manual, 12 June 2015, p 51 (2016.05.27.) <http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/Law-of-War-Manual-June-2015.pdf>

² „Material military necessity is a matter of calculating the degree of cogency between the means taken or considered, on the one hand, and the ends sought, on the other, under the circumstances prevailing or anticipated at the relevant time.” HAYASHI 2014. 1.

fegyveres konfliktus során elkövetett – egyébként jogszerű – magatartás jogellenessé válik, amennyiben a katonai szükségesség nem igazolja,³ azaz a katonai szükségesség nem engedhet teret jogellenes cselekményeknek.

A hadviselés során a harcoló felek alapvető célja meghatározott politikai és katonai célkitűzések elérése. A katonai szükségesség ugyan támogatja az ellenséges haderő megfékezését, illetve legyőzését, ez azonban nem szükségszerűen jelenti az ellenséges erők teljes megsemmisítését. A koncepció meghatározza a mozgásteret, ugyanakkor be is határolja azt.⁴ Az ellenségeskedéseknek mindig meg kell felelniük a jogszerűségi kritériumoknak, és ennek megfelelően csak olyan mértékig tekinthetők jogszerűnek, ameddig a katonai szükségesség elve igazolja őket. Amennyiben az ellenséges cselekmények túlfeszítik a katonai szükségesség kereteit, háborús bűncselekményeket valósítanak meg a Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútumának megfelelően.⁵

2. A katonai szükségesség a modern nemzetközi humanitárius jog rendszerében

2.1. I. Kiegészítő Jegyzőkönyv

A II. világháború lezárását követő fegyveres konfliktusok új fejlesztésekhez vezettek a nemzetközi hadviselés terén. A gyorsan változó körülmények szükségessé tették a fegyveres konfliktusokra vonatkozó jogszabályok módosítását. Ennek eredményeképp került elfogadásra a Genfi Egyezményeket kiegészítő I. Jegyzőkönyv.⁶ Jóllehet a Jegyzőkönyv nem tartalmaz kifejezetten a katonai szükségességre vonatkozó előírást, a szövegben több közvetlen és közvetett utalás is található, így például hadviselési módokra és eszközökre vonatkozó általános szabályok (35. cikk) korlátozzák a harcoló feleket a hadviselési módok és eszközök önkényes (és az okozott sérüléstől és kártól független) megválasztásában.⁷ Ez az előírás irányadó alapelvnek tekinthető, amely az ellenségeskedésre vonatkozó további szabályok keretét szolgálja, és amely a katonai szükségesség legnyilvánvalóbb megjelenítésének tekinthető a Jegyzőkönyvben.

2.2. A közelmúlt eredményei

2009-ben jelent meg az ICRC ellenségeskedésekben való közvetlen részvételről szóló iránymutatása,⁸ amely már megjelenése előtt viták keresztjébe került egyes

³ „The law of war has been developed with special consideration of the circumstances of war and the challenges inherent in its regulation by law. Thus... the exigencies of armed conflict cannot justify violating the law of war.” US Department of Defense Law of War Manual, *Ibid.* p 9.

⁴ Bővebben lásd *Nemzetközi jog* (XIII. fejezet: Fegyveres konfliktusok szabályozása) 2010. 344.

⁵ 8 2. (b) cikk

⁶ Az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. Jegyzőkönyv), 1977. június 8.

⁷ „Az összeütköző Feleknek a hadviselés módja vagy az eszköze megválasztásához való joga semmilyen fegyveres összeütközésben nem korlátlan.” 35. cikk 1. bekezdés

⁸ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, ICRC, May 2009 <https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/icrc-direct>

megkérdőjelezhető következtetései miatt. Az iránymutatás a katonai szükségesség restriktív funkcióját a klasszikus, nagyszabású fegyveres összecsapások helyett egyének elleni – béke idején történő rendfenntartáshoz hasonló helyzetben való – fellépéshez köti.⁹

Még inkább figyelemre méltó a hadviselés valóságát figyelmen kívül hagyó azon ajánlás, amely szerint az ellenség megölése kerülendő vagy lehetőséget kell adni a megadásra, ha nyilvánvalóan nincs szükség halálos erő alkalmazására.¹⁰ Jóllehet az iránymutatás érvelése morálisan igazolható, mindig szem előtt tartandó a hadviselés erőszakot és rombolást magában foglaló természete. Naiv korlátozások nemcsak irreális elvárásokat támasztanak a harcosokkal szemben, hanem megakadályozzák azt is, hogy a humanitárius jog betöltsen a fegyveres konfliktusok negatív hatásait hatékonyan korlátozó funkcióját.

A közelmúlt fontos eredményei között említendő az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának háborús kézikönyve (*US DoD Manual*) is, amely kiemeli, hogy a katonai szükségesség adott esetben nemcsak az erőszakot és rombolást, hanem az ellenséges erők legyőzésének alternatív módjait is igazolhatja (például foglyul ejtést vagy olyan nem erőszakos cselekményeket is, mint a propaganda vagy felderítés).¹¹

3. A katonai szükségesség definíciója

3.1. A katonai szükségesség definíciója és fogalmi elemei

A katonai szükségességnek több akadémiai és katonai megfogalmazása ismert. Az Egyesült Királyság közös, fegyveres konfliktussal kapcsolatos szolgálati kézikönyve (*UK Manual*)¹² szerint a katonai szükségesség lehetővé teszi a fegyveres konfliktusban részt vevő állam számára, hogy csak olyan szintű és fajtájú fegyveres erőt alkalmazzon, amelyet a fegyveres konfliktusok joga nem tilt, és amely a konfliktus jogszerű céljának elérése érdekében szükséges az ellenség teljes vagy részleges legyőzéséhez a lehető legkorábbi időpontban, az élet és a rendelkezésre álló források minimális sérelmével.¹³ Ez alapján adott katonai helyzet körülményei és határai, valamint a humanitárius jogi megfontolások egyaránt figyelembe veendőek a katonai szerepvállalás tervezése során. A fogalom újfent megerősíti, hogy a katonai szükségesség nem használható fel jogellenes cselekmények igazolására, a jog emberességi követelmények megvalósítását mozdítja elő.

[participation-hostilities-case-study.htm](#) (2016.04.04.)

⁹ *Ibid.* p 80.

¹⁰ *Ibid.* p 82.

¹¹ US Department of Defense Law of War Manual, *Ibid.* p 53

¹² The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict, Joint Service Publication 383, 2004 Edition: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3832004Edition.pdf (2016.05.13.)

¹³ *Ibid.* para 2.2, pp 75-76.

A UK Manual meghatározza a katonai szükségesség alapvető elemeit:¹⁴

- irányított katonai erő alkalmazása,
- a szükségesség nem igazolhatja a fegyveres konfliktus szabályaitól való eltérést,
- a fegyveres erő egyébként nem tiltott alkalmazása akkor jogszerű, ha egyben szükséges is az ellenség minél gyorsabb, teljes vagy részleges legyőzéséhez, és
- a fegyveres erő szükségtelen alkalmazása jogellenes.

3.2. Gyakorlati alkalmazás

Az ellenség legyőzéséhez és a katonai célkitűzések megvalósításához a fegyveres erő használata elengedhetetlen, de annak foka és tartama nem haladhatja meg a célok eléréséhez szükséges szintet. Figyelembe kell venni a fegyveres erő használatával kapcsolatos döntés meghozatala során, hogy a fegyveres erők felkészültségben, létszámban, rendelkezésre álló fegyverek tekintetében különböznek, ami a felek katonai erőfeszítéseinek a körülményekhez való "igazítását" igényli. A katonai parancsnokoknak a fegyveres erő alkalmazására vonatkozó döntéseket jóhiszeműen és a döntés időpontjában elérhető információra alapozva kell meghozni. A katonai szükségességre vonatkozó helyzetelemzés valamennyi támadás esetén szükséges, és annak többek között magában kell foglalnia a katonai célpont természetére, a célkiválasztás okára, a járulékos veszteségek lehetséges becslésére, valamint az alkalmazandó hadviselési eszközökre és módokra vonatkozó elemzést.

3.3. A katonai előny

A tervezett katonai műveletek arányosságát szintén tekintetbe kell venni a műveletek engedélyezése és megkezdése előtt.¹⁵ Az arányosság elve megköveteli a katonai parancsnoktól annak biztosítását, hogy a katonai művelet végrehajtásából eredő sérülés, kár és veszteség ne legyen aránytalanul nagy a művelettel elérni kívánt katonai előnyhöz viszonyítva. A katonai előny fogalma tehát szorosan kapcsolódik a katonai szükségességhez. A 2013-ban az Egyesült Államokban kiadott célválasztásról szóló dokumentum (*US Joint Targeting*)¹⁶ úgy fogalmaz, hogy a katonai előny fogalma a katonai művelet egészéből eredő előnyre utal, nemcsak annak meghatározott vagy elkülöníthető részére. (Az Egyesült Államok a „*meghatározott katonai előny*” fogalmát szélesebben interpretálja, mint ami az I. Kiegészítő Jegyzőkönyvből levezethető.¹⁷)

A meghatározott katonai előny fogalma a Római Statútum – és a részét képező bűncselekmények elemeit meghatározó dokumentum (*Elements of Crimes*) –

¹⁴ *Ibid.* para 2.2.1, p 76

¹⁵ „... military necessity permits belligerents to use lethal force and attack lawful targets, including members of armed groups, so long the principles of distinction, proportionality, and precaution are observed.” MAYORGA 2013. 4.

¹⁶ US Joint Targeting, 31 January 2013, p A-4 (2016.05.20.)

<http://blogs.cfr.org/zenko/2013/08/05/jp360-joint-targeting-and-us-targeted-killings/>

¹⁷ 52. cikk 2. bekezdés

rendelkezései közé is bekerült, jóllehet valamelyest eltérő interpretációban: az arányosság elemzésénél a járulékos emberi áldozatot, sérülést és okozott kárt a meghatározott és közvetlen, általában elért katonai előnyhöz kell mérni.¹⁸ Az *Elements of Crimes* dokumentum szerint a konkrét és közvetlen általában elért katonai előny az elkövető által a támadás idején előre látott katonai előnyt jelenti. Richards és Schmitt megerősítik ennek fontosságát, amikor azt állítják, hogy a katonai előny hadműveletek során elért mértéke befolyásolja annak normatív elfogadhatóságát.¹⁹

3.4. A jogszerűség

A katonai szükségesség és a jogszerűség fogalmi eredendően összekapcsolódnak. A katonai szükségesség nem igazolhatja nemzetközi humanitárius jogi előírások megszegését. Mind a *UK Manual*, mind pedig a *US DoD Manual* megerősíti ezt, amikor azt állítják, hogy a fegyveres konfliktusoknak a nemzetközi jog határain belül, a szükségesség fogalmába eredendően beletartozó korlátozásokra tekintettel kell zajlaniuk²⁰, és a katonai szükségesség nem igazolhat cselekményeket, amelyeket a hadijog tilt.²¹ Downey korábbi meghatározása szerint a katonai szükségesség olyan sürgős szükség, amely nem enged késedelmet a parancsnoki intézkedések kapcsán, amelyek elengedhetetlenek az ellenség megadásának fegyveres erőszak eszközeivel történő lehető leggyorsabb kikényszerítéséhez, és amelyek a hadijog és a humanitárius szokásjog által nem tiltottak.²² Downey interpretációja hasonlít az 1863-as Lieber kódexben található megfogalmazáshoz:²³ mindkét fogalom elkerülhetetlen intézkedésekre utal, ami hiányzik a *UK Manual* fogalom meghatározásából.

Ami közös ezekben a fogalom meghatározásokban az az, hogy közvetve vagy közvetlenül az emberiség elvének megfontolása megjelenik bennük (a *UK Manual* például az emberi életben történő veszteség minimálisra szorítását vagy az adott célkitűzés lehető leggyorsabb elérését írja elő). Ezek a feltételek korlátozzák a katonai szükségesség fogalmának alkalmazását és a katonai parancsnokok számára kötelezően előírnyozzák a katonai szükségesség és az emberiségi megfontolások kiegyensúlyozását.

A *US DoD Manual* szintén aláhúzza az alábbi szempontok értékelésének fontosságát a katonai szükségesség elvének alkalmazásakor: (1) a konfliktus lehető leggyorsabb és leghatékonyabb megnyeréséhez kapcsolódó megfontolások; (2) annak elfogadása, hogy

¹⁸ Római Statútum 8. cikk (2) (b) iv bekezdés, valamint a Római Statútum szabályozási körébe tartozó bűntettek tényállási elemeit meghatározó *Elements of Crimes* dokumentum (Article 8 (2) (b) (iv) War crime of excessive incidental death, injury, or damage: Element 2.)

¹⁹ RICHARDS, SCHMITT 1998. 1074.

²⁰ The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict *Ibid.* para 2.3

²¹ US Department of Defense Law of War Manual *Ibid.* p 53

²² DOWNEY 1953. 254.

²³ Lieber Code 24 April 1863, 14. cikk „*Military necessity, as understood by modern civilized nations, consists in the necessity of those measures which are indispensable for securing the ends of the war, and which are lawful according to the modern law and usages of war.*”

bizonyos cselekmények általában véve katonailag szükségesek, és (3) adott cselekmény katonai szükségességének értékelését jóhiszeműen kell elvégezni, a döntés idején elérhető információ birtokában, annak a később megismert információk alapján történő megítélése nem lehetséges.²⁴

4. A katonai szükségesség és emberiség elvének együttes értékelése

4.1. Az elvek egymást kiegészítő jellege

A hadviselés során valamennyi harcoló félnek érdeke, hogy a lehető legkevesebb kárt szenvedje el az ellenségeskedések során. Ez egységes normák meglétét kívánja, amelyek valamennyi fél cselekményeire egyformán alkalmazandók. A fegyveres konfliktusok áldozatai védelmének és az ellenségeskedés hatékony szabályozásának, mint a humanitárius jog legfontosabb célkitűzéseinek a katonai szükségesség és emberiség közötti érzékeny egyensúlyon kell alapulnia. Ez utóbbi alapvetően az emberi élet, méltóság és az emberi jogok tiszteletben tartását jelenti.

A katonai szükségesség és az emberiség nem egymással versengő, különálló szabályok, hanem kiegészítik és erősítik egymást. A megkülönböztetés elvével együtt az arányosság elvének elemeit képezik. Ezek az elvek elősegítik a pozitív jog értelmezését és iránymutatásul szolgálnak, amikor nem létezik szabály adott körülmény szabályozására. Alapvető és autonóm részei a nemzetközi humanitárius jognak saját jogukon, és értelmezésük csak együtt lehetséges.

Az emberiség elvének megfogalmazása többek között a hágai Nemzetközi Bíróság 1996-os tanácsadó véleményében²⁵ is megtalálható. A vélemény 25. pontja szerint a Nemzetközi Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya által nyújtott védelem²⁶ nem szűnik meg háború idején sem. Az egyezmény joghatósági klauzulája kimondja, hogy a részes fél államoknak területükön tisztelni és biztosítani kell valamennyi joghatóságuk alá tartozó ember számára az egyezményben lefektetett jogokat.

A *UK Manual* szintén megjelenít emberiségi megfontolásokat, amikor azt mondja, hogy az emberiség tiltja olyan szenvedés, sérülés és pusztítás okozását, amely nem szükséges a jogszerű katonai célkitűzések eléréséhez (2.4).²⁷ A fenti példák alapján egyértelműnek tűnik, hogy a katonai szükségesség eredendően humanitárius megfontolásokkal átítatott koncepció,²⁸ ami azonban felveti annak kérdését, hogy mi

²⁴ US Department of Defense Law of War Manual *Ibid.* p 56.

²⁵ *A nukleáris fegyverek fegyveres konfliktusban állam által való használatának a jogszerűsége*, Tanácsadó vélemény, 1996. július 8.

²⁶ Annak megítélése, hogy adott esetben az élet kioltása élettől való önkényes megfosztásnak minősül-e (és mint ilyen ellentétes az Egyezségokmány 6. cikkében foglaltakkal), a fegyveres konfliktusok joga (mint *lex specialis*) alapján lehetséges, nem pedig az Egyezségokmány szabályaiból levezetve.

²⁷ A 2015 US Department of Defense Law of War Manual nagyon hasonló emberiség fogalmat használ: „*the principle that forbids the infliction of suffering, injury, or destruction unnecessary to accomplish a legitimate military purpose.*” *Ibid.* p 58.

²⁸ Lásd bővebben LUBAN 2013.

történik, ha a szükséges egyensúly felborul azáltal, hogy az egyik „meta-elvet” aránytalan módon előnyben részesítjük.²⁹ A katonai szükségesség elvének (és az emberiség elvének) gyakorlati alkalmazásában rejlő problémákat vizsgálja Reeves and Thurnher.³⁰ Tanulmányukban azt szemléltetik a legfontosabb példák kiemelésével, hogy a napjainkban zajló jogi és társadalmi vita az emberiségi megfontolások aránytalan előnyben részesítése felé tolódhat el.

A humanitárius jog legfontosabb célkitűzése a konfliktusban részes és összecsapásoknak kitett harcoló felek és áldozatok védelme, amelyet az alkalmazható hadviselési eszközök és módok szabályozásával és korlátozásával valósít meg. Vitathatatlan, hogy a humanitárius jog fejlődése eredményeképp az összecsapások megengedett módjainak szűkítése a hadviselést emberségesebbé teszi, jóllehet a hadviselés a szó szoros értelmében soha nem volt és nem is lehet emberséges, mert az a fegyveres konfliktus lényegének alapjaiban ellentmond. Emberségesebb eszközök és módok alkalmazásáról beszélhetünk csak, emberségről nem.

4.2. Az elvek holisztikus alkalmazása

A katonai szükségesség és az emberiség elve, mint egymás ellensúlyai működnek.³¹ Bármelyik elv teljes megvalósulása a másik alkalmazhatóságát lehetetlenítené el. Az öncélú pusztítással ellentétben az emberi jogok teljességének alkalmazása paradox helyzetet teremtene: az erőszak nélküli fegyveres konfliktusét. Az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv Martens-klauzúla egyszerre mutatja meg az emberségesség elvének fontosságát, ugyanakkor a koncepció nehezen megfogható természetét is.³² Jóllehet a Martens-klauzula aláhúzza azt a felekkel szemben támasztott követelményt, hogy fegyveres konfliktusok nem folytathatók bizonyos korlátozások nélkül, az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv nem határozza meg sem az „emberiség törvényei”, sem az „emberiség lelkiismeretének követelményei” jelentését, azért ezek a fogalmak folyamatos vita tárgyát képezik. Cassese szerint a klauzula alapvetően diplomáciai húzás volt csupán, amely a Jegyzőkönyv elfogadása körüli politikai nehézségek kiküszöbölésére szolgált.³³ Az emberiség ambiciózus, ámde nehezen meghatározható koncepciója, valamint a lelkiismeretre utalás sem tudják megakadályozni azt a továbbra is uralkodó álláspontot, amely szerint a kifejezetten nem tiltott cselekmények megengedettnek minősülnek.

²⁹ Lásd bővebben REEVES, LAI 2014.

³⁰ REEVES, THURNHER 2013.

³¹ „... military necessity exists in equipoise with the principle of humanity, which seeks to limit the suffering and destruction incident to warfare. This symbiotic relationship determines in which direction, and at what speed, International Humanitarian Law evolves.” SCHMITT 2010. 796.

³² Az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv általános rendelkezései fektetik le az általános elveket és alkalmazásuk körét (1. cikk). A Martens-klauzula modern megfogalmazása (1. cikk (2) bekezdés) kiterjeszti a Jegyzőkönyv vagy más nemzetközi megállapodás által nyújtott védelmet, amikor kijelenti, hogy „a polgári személyek és harcosok a jelen Jegyzőkönyvben vagy más nemzetközi megállapodásban nem szabályozott esetekben is a nemzetközi jognak a kialakult szokásból, az emberiség törvényeiből és az emberiség lelkiismeretének követelményeiből folyó általános elvek védelme és hatálya alatt állnak.”

³³ CASSESE 2000. 197.

Amikor a katonai szükségesség és emberiség közötti egyensúlyt értékeljük, holisztikus megközelítés alkalmazandó.³⁴ Az emberiségre, mint *lex generalis*ra kell tekinteni, olyan koncepcióra, amely mind béke idején, mint hadviselés során tiszteletben tartandó.³⁵ Ugyanakkor a fegyveres konfliktusok idején a katonai parancsnokok számára szélesebb megfontolási teret szükséges engedni, azaz a katonai célkitűzések megvalósítása olyan cselekményeket is tolerálhat, amelyeket béke idején az emberi jogok védelme nem engedne. Azok az emberi jogi szerződéses előírások, amelyekre a fegyveres konfliktusok joga nem tartalmaz külön szabályokat, természetesen továbbra is alkalmazandónak tekinthetők a fegyveres konfliktusok során.

5. Új fegyverrendszerek

Az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv 36. cikke rendelkezik arról, hogy „*valamely új fegyver, hadtechnikai eszköz, vagy mód tanulmányozása, kifejlesztése, bevezetése, illetve rendszeresítése során az érintett Magas Szerződő Fél köteles megállapítani, hogy annak alkalmazása nem esik-e minden, vagy bizonyos körülmények között a jelen Jegyzőkönyv, vagy a Magas Szerződő Felet kötelező valamely más nemzetközi jogi szabály tilalma alá.*”

Az új fegyverrendszerek fogalma a haditechnika olyan legutóbbi fejlesztéseit foglalja magában, mint például a drónok, az autonóm fegyverrendszerek vagy a lézer fegyverrendszerek. Az alkalmazásukra vonatkozó 36. cikkben található „*minden, vagy bizonyos körülmények között*” megfogalmazás egyértelműen arra utal, hogy a fegyverek egy része *per se* jogellenes lehet, míg más fegyverek legálisnak minősülnek, ugyanakkor a jogalkotó elképzelhetően tart olyan körülményeket, amikor alkalmazásuk jogellenessé válik.

Az új fegyverrendszerek kifejlesztése és alkalmazása során megválaszolandó legfontosabb kérdés az, hogy meg tudnak-e felelni a humanitárius jog által támasztott követelményeknek. Egyes új fegyverrendszerek fejlesztéséről és alkalmazásáról szóló híradásokat követően széleskörű társadalmi vita bontakozott ki. Non-profit csoportok, érdekvédő szervezetek nemcsak az alkalmazásuk, de kifejlesztésük betiltását is követelik.³⁶ A kampányok elsősorban a tilalomra vonatkozó nemzeti jogalkotás, az alkalmazott technológiák felülvizsgálata és ellenőrzése szükségességére hívják fel a figyelmet, valamint a kutatásra és fejlesztésre vonatkozó szabályok, illetve szabályzat megalkotását szorgalmazzák.³⁷

Az új típusú hadviselés kihívásaihoz való alkalmazkodás egyes új fegyverrendszerek esetében elkerülhetetlenné tehet bizonyos fokú korlátozást a jövőben. Ahogy a kibervédelemre vonatkozóan a NATO kibervédelmi kiválósági központja elfogadta a

³⁴ REEVES, BARNSBY 2012.

³⁵ GEISS 2015. 13.

³⁶ Campaign to stop killer robots: <https://www.stopkillerrobots.org/>

³⁷ Human Rights Watch: Losing Humanity, The Case against Killer Robots, November 19, 2012, <https://www.hrw.org/report/2012/11/19/losing-humanity/case-against-killer-robots> (2016. 06.07.)

Tallinn Manual-t,³⁸ amely a kiberhadviselésre alkalmazandó nemzetközi jogi szabályok összefoglalását adja, úgy a többi új fegyverrendszer esetében is szükség lehet magatartási kódex, multilaterális egyezmény vagy keretegyezmény elfogadására az alkalmazandó jogszabályi keret meghatározása, illetve a meglévő humanitárius jogi szabályok és elvek kiegészítése érdekében.³⁹

6. Következtetések

A nemzetközi humanitárius jognak nemcsak működőképesnek, de emberségesnek is kell lennie ahhoz, hogy célját betöltse. Csak a katonai szükségesség jól működő koncepciója tudja biztosítani a katonai magatartás és döntéshozatal legalitását. Egy bizonytalan és kiszámíthatatlan, a gyors változások által irányított világban a jog a vágyott biztonságot, stabilitást és kiszámíthatóságot testesíti meg. Elhúzódozó fegyveres konfliktusok, humanitárius válságok idején vagy politikai nyomás súlya alatt azonban az alapvető értékek megrendülhetnek.

A humanitárius jog figyelmen kívül hagyásának és félremagyarázásának mind gyakrabban lehetünk tanúi,⁴⁰ és ez hosszú távon alááshatja tekintélyét és hitelességét, márpedig a jog pótolhatatlan szerepet játszik az értékkeremtésben. Amikor azonban már nem képes a funkcióját hatékonyan betölteni, szükségessé válhat a módosítása, tekintettel arra, hogy a benne található előírásoknak, mechanizmusoknak és intézményeknek mindig képesnek kell lenni arra, hogy a valóságra reflektáljanak.

A modern humanitárius jog története a XIX. század második feléig nyúlik vissza. Megalkotása és módosítása során a jogalkotók mindig az államok által vívott konvencionális hadviselést tartották szem előtt. A fegyveres konfliktusok változó természete és az új fejlesztések által diktált kihívások – mint például az aszimmetrikus hadviselés kialakulása vagy új fegyverrendszerek életre hívása – a fegyveres konfliktusok jogának változását, fejlődését és az új körülményekhez való igazodását és kiegészítését igényli. Az államok közötti konvencionális hadviselés idejét múlttá válik, ezért az államoknak – mind a politikai döntéshozóknak, mind a katonai állományoknak – fel kell készülniük a megváltozott körülmények által vezérelt új hadviselési módokra. Ehhez a jogi bizonytalanságok kiküszöbölése szükséges a jog valós körülményekhez történő igazításával.

A humanitárius jog végső célja a fegyveres konfliktusok negatív hatásainak korlátozása, erre azonban nem képes, ha az új jelenségekre, trendekre nincs figyelemmel. A hatékonyabb fegyverek kifejlesztésére irányuló törekvés mindig is integráns részét képezte a hadviselésnek. A drónok, autonóm fegyverek, kiber

³⁸ Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare, Prepared by the International Group of Experts at the Invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Cambridge University Press, 2013

³⁹ FOY 2013.

⁴⁰ "... the [Bush] Administration always insists that it is following Geneva, except to the extent that "military necessity" requires otherwise." VAN BERGEN, GITTINGS 2003.

képességek, valamint az ezekhez hasonlóan folyamatos újítás alatt álló egyéb fegyverekkel kapcsolatos kutatás és fejlesztés exponenciálisan felgyorsult az elmúlt évtizedben, ami tovább mélyítette a jog és az általa szabályozni kívánt körülmények közötti szakadékot.

A humanitárius jog alapelvei alapvető korlátozó tényezőkként funkcionálnak általában a hadviselés, valamint a hadviselési eszközök és módok alkalmazása során, ezért a jognak meg kell találnia annak a módját, hogy a tapasztalható változások elé menjen és azokat biztonságos(abb) mederbe terelje a meglévő jogszabályi keret átfogó felülvizsgálatával, valamint új szabályok megalkotásával. Mindez elengedhetetlennek tűnik annak érdekében, hogy valóban képes legyen a hadviselés valóságos, napjainkban tapasztalható körülményeinek szabályozására, ne csak a történelemhez való ismételt, elkésett felzárkózásra.

Felhasznált irodalom

CASSESE, A.: *The Martens Clause: Half a Loaf or Simply Pie in The Sky?* EJIL 2000 11 (187), 1 March 2000, 187-216.

DINSTEIN, Y.: *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Third Edition, Cambridge University Press, 2016

DOWNEY, W. G.: *The Law of War and Military Necessity* The American Journal of International Law, Vol. 47, No 2, 1953. 251-262.

FOY, J.: *Autonomous Weapons Systems: Taking the Human out of International Humanitarian Law*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2290995 (2016.06.07.)

GEISS, R.: *The International-Law Dimension of Autonomous Weapons Systems* Friedrich Ebert Stiftung, October 2015, 1-28. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/11673.pdf> (2016.05.21.)

GREEN, L. C.: *The contemporary law of armed conflict*, Juris Publishing, Manchester University Press, 2008

HAYASHI, N.: *Basic Principles*, 2014. 1-16. http://www.militarynecessity.com/uploads/9/0/4/1/9041793/routledge_loac_handbook_basic_principles_chapter_courtesy_copy.pdf (2016.03.15.)

LUBAN, D.: *Military Necessity and the Cultures of Military Law* Leiden Journal of International Law (2013) 26, 315-349.

MAYORGA, O.: *Arbitrating War: Military Necessity as a Defense to the Breach of Investment Treaty Obligations* Policy Brief, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, August 2013, 1-17. [http://www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/081213%20ARBITRATING%20WAR%20\(final\).pdf](http://www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/081213%20ARBITRATING%20WAR%20(final).pdf) (2016.04.07.)

REEVES, S. R., BARNSBY, R. E.: *The New Griffin of War: Hybrid International Armed Conflicts* October 15, 2012. 34 Harvard International Review 16-18.

REEVES, S. R., LAI, D.: *A Broad Overview of the Law of Armed Conflict in the Age of Terror* The Fundamentals of Counterterrorism Law (ed. Lynne Zusman), 2014. 139-161.

REEVES, S. R., THURNHER, J. S.: *Are We Reaching A Tipping Point? How Contemporary Challenges Are Affecting the Military Necessity – Humanity Balance* June 24, 2013, Harvard National Security Journal, Online Features 1-12. http://harvardnsj.org/wp-content/uploads/2013/06/HNSJ-Necessity-Humanity-Balance_PDF-format1.pdf (2016.05.29.)

RICHARDS, P. J., SCHMITT, M. N.: *Mars Meets Mother Nature: Protecting the Environment during Armed Conflict* Stetson Law Review 1998-1999 Vol. XXVIII, 1047-1092.

ROSCINI, M.: *Targeting and Contemporary Aerial Bombardment* International and Comparative Law Quarterly, Vol. 54, April 2005, 411-444.

SCHMITT, M. N.: *Military necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance* Virginia Journal of International Law, Vol. 50, No. 4, 2010. 795-839.

VAN BERGEN, J., GITTINGS, C. B.: *Bush War: Military Necessity or War Crimes?* July 13, 2003 http://www3.alternet.org/story/16396/bush_war%3A_military_necessity_or_war_crimes (2016.06.12.)

Nemzetközi jog (XIII. fejezet: Fegyveres konfliktusok szabályozása (szerk. KARDOS Gábor és LATTMANN Tamás), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. 331-365.

MILITARY NECESSITY

Military necessity as a fundamental principle of International Humanitarian Law went through a substantial development from the late 20th century. The interpretation of the principle as overriding the application of positive International Humanitarian Law has become obsolete. Today, states and experts agree that lawful acts will become unlawful when devoid of military necessity. Its practical application can be problematic though considering the broader imperatives of defeating the enemy forces and recognizing that some actions are inherently militarily necessary. Recent developments and future challenges demand a thorough review of the existing law in order to have an operational concept that can ensure the legality of military conduct and decision making.

Operational principles such as the principle of military necessity, distinction and proportionality are vital to facilitate and safeguard that law is observed and the conduct of hostilities involves the least possible injury and. The changing nature of the conduct of hostilities and the new challenges posed by for example the advent of asymmetric warfare and new weapon systems require International Humanitarian Law to adjust and evolve.